

Két beteg ipar.

Irta

Fenyvessy Adolf.

Meg kell mindjárt mondanom, hogy a cukor- és szeszipart értem; mert melyik kis- vagy nagyipar nem szenved ma túltermelés vagy a productio átalakulása folytán? Monarchiánknak alig van azonban fontosabb ipara, mint a cukor- és szesztermelés; az egyik túlnyomólag Ausztriát, a másik mindkét államot, de főleg Magyarországot érdekli. Foglalkozni velök pedig ez idő szerint nemcsak azért van okunk, mert a két törvényhozás előtt javaslat fekszik a cukoradó-törvény megváltoztatásáról, a melynek tárgyalását megengedhetőnek nem tartom, ha a két törvényhozás egyuttal föl nem karolja a szeszipar bajának orvoslását is; de foglalkozni kötelessége a törvényhozásnak e két nagyterjedelmű iparral azért is, mert elfajulásuknak: a túltermelésnek és a túlhajtott exportnak egyik okozója maga az adóügyi törvényhozás. Közgazdasági s pénzügyi fontos tekintetek sürgetik a két iparág sorsával való tüzetes foglalkozást.

A cukoradó rendezésének szőnyegre hozatalát az a körülmény okozza, hogy az érvényben levő cukoradó-törvény a most folyó termelési évadon túl csak egy, az 1887—88-ik év adókontingenséről intézkedik, mely 12,800.000 forinttal van megszabva és a törvény illető szakasza kimondja, hogy mikor ezen kontingens el lesz érve, a törvényhozás ujabbán fog intézkedni. A két kormány meg is egyezett már a javaslatba hozandó intézkedések fölött a törvényhozások előtt lévő előterjesztésükben. A szeszadót illetőleg hasonló törvényszerű parancs nem létezik, hanem igenis fennáll a belső szükség, legalább Magyarországra nézve, és pedig épp oly sürgetőleg, mint Ausztriára nézve a cukoradó reformja tekintetében.

A cukoripar helyzete évek óta világszerte megnehezült

A fogyasztás nem tartott lépést a termelés növekedésével, az árak folyton, az utóbbi időben rohamosan hanyatlottak. Nehány évvel ezelőtt a nyers cukor métermázsája még 35 frt volt, most 21—22 frt. A magdeburgi irányadó piacon a jobb melisz-cukor évi átlagos ára métermázsánként következő volt:

éva	márka	éva	márka
1872—73:	94	1879 80:	80. ₅₀
1873—74:	88. ₅₀	1880—81:	78. ₅₀
1874—75:	87	1881—82:	81. ₅₀
1875—76:	80. ₅₀	1882—83:	76
1876—77:	95	1883—84:	67. ₅₀
1877—78:	80	1884—85:	55. ₅₀
1878—79:	74		

A cukorpiac állására legnagyobb befolyással bíró németországi termelés 1871—72-ben csak 1,864.419, mmázsa 1884—85-ben már 11,230.303 métermázsa nyerscukor volt; és míg az előbbi évadban a kivitel 142.757 mmázsa volt, az utóbbiban 6,736.274 mmázására emelkedett. A fejenkénti fogyasztás azonban a szóban lévő 14 év alatt 5.₅ kilogrammról csak 9.₉ kilogrammra emelkedett. A termelés ezen nagy növekedésének főrugója az adónál való tetemes megtakarítás és ezzel kapcsolatban a kiviteli adóvisszatérítésnél elért nyereség volt.

Németországban a cukoradó behozatalakor 1841-ben egy métermázsa répára a mai érték szerint 0.₁₀ márka adó vettetés és a föltevés az volt, hogy egy métermázsa nyerscukorra, melynél a polarizáció 88 fok, 20 mmázsa répa szükséges. Ezen adótétel az évek folyamán fölemeltetett és 1858-ban 1.₅₀ márkát ért el. 1861 szeptember havától kezdve adatott restituczió a kivitelnél és pedig a répára vetett 1.₅₀ márka adótétel mellett, a nyers cukor után 16.₅₀, a finomított után 20 márka mmázsanként. 1866-ban a visszatérítés 17.₂₀, illetőleg 21 márkára emeltetett. 1869 táján kiderült hogy már csak 12¹/₂ mmázsa répa szükséges 1 mmázsa 88 fokú nyers cukor előállításához és ennek következtében 1869 szeptember 1-étől fogva az adó fölemeltetett 1.₆₀ márkára, de fölemeltetett az adóvisszatérítés is nyers cukor után, mely 88 fokot polarizál, 18.₈₀ márkára s aránylagosan a finomított cukrok után.

Ez a szabályozás nagy ingert keltett adóbeli megtakarításra s ennek következtében tetemes kiviteli prémium elérésére.

Az e végre czélba vett folytonos műszaki tökéletesítések és az ezekkel karöltve járt javítások a répatermelésben, csakhamar azon fokra fejlesztették a czukoripart, hogy 10 métermázsa répából 1 mmázsa 88 foku nyers czukor állítottatott elő. Ennek hatása kifejezést talált egyfelől abban, hogy míg az 1868—69-iki campagneban 293 gyár 24,976.828 mmázsa répát dolgozott fel, az 1882—83-iki évadban 358 gyár dolgozott 87,471.537 mmázsa répafogyasztással; kifejezést talált másrészt abban, hogy az 1869—70-iki campagneban 41,353.386 márkát elért adó bruttó összege 1882—83-ban 139,924.224 márkára emelkedett ugyan, de a 4,052.104-ről 90,800.054 márkára emelkedett kiviteli adó-visszatérítés már csak 49,124.170 adóbevételt hagyott fenn 1882—83-ban, holott voltak évek, így 1875—76-ban, mikor 56,321.456 és 1879—80-ban, mikor még 51,093.108 márka maradt meg fogyasztási adó fejében.

A törvényhozás megváltoztatta tehát 1883-ban az adóvisszatérítési tételeket. Kiindult azon tapasztalatból, hogy 1 mmázsa 88 foku nyersczukorra átlag csak 10.₂₅ mmázsa répa s illetőleg, mivel az utóbbi években magasabban, rendszerint 93.₇₅ fokra polarizáló nyers czukor vitetik ki Németországból, 1 mmázsa ilyen nyers czukor előállítására 12 mmázsa szükséges. Az 1.₆₀ márka adótétel megtartása mellett a restituczió leszállított a 88 foku nyers czukor után 18.₈₀-ról 18 márkára, és ehhez képest a finomabb czukroknál 21.₆₀, illetőleg 23 márkáról 20.₈₀, illetőleg 22.₃₀ márkára. Ez a szabályozás is elvettette célját. Az 1882—83-iki campagneról említett eredmények újabb nagy fokozást mutatnak a következő években. 1884—85-ben a gyárak száma 408-ra, a feldolgozott répa 104,026.883 mmázsára, a befizetett adó 161,443.013 márkára emelkedett, de mivel a restituczió 123,190.299 márkát ért el, csakis 43,252.714 márka adó maradt meg, sőt az előző évadban csak 33,750.463 márka volt a tiszta czukoradó-bevétel.

Időközben nagy czukoradó-enquête tanácskozott, mely egyebek közt kiderítette azt, hogy oly nyersczukor 1 mmázsájának előállításához, melynek polarizációja 93.₇₅⁰/₁₀, nem 12, hanem átlag csak 10.₅₀ mmázsa répa kivántatik — az 1883—84. és 1884—85-iki évadokban, melyekben a répa minősége kitünő volt, csak 9.₄₉, illetőleg 9.₂₆ kellett — és hogy ennélfogva mmázsán-

ként 2.₂₃ márkával több adó térítették vissza a kellőnél a kivitel alkalmával. Kiszámítottatott továbbá, hogyha az 1874—79-iki öt évad vétetik alapul, mely fejenként átlag 7.₆₃ kilogramm évi cukorfogyasztást és 1.₃₂ márka évi cukoradót eredményezett, akkor a jelenlegi népesség szerint a cukoradónak 60,512.760 márka tisztajövedelmet kellett volna hoznia s így az utóbbi 5 évben, 1880—85-ben, átlag évenként 21,682.698 márka vesztesége volt a birodalmi kincstárnak a cukoradón. Az 1885—86-iki kezelési eredmények még nagyobb hanyatlást mutatnak fel.

A birodalmi törvényhozás ez okoknál fogva tavaly és az idén ismételve foglalkozott a cukoradó revíziójával, míg a f. évi június 1-én kibocsátott törvényt megalkotta. A javaslatba hozott terményadót elvetette és az adó- s visszatérítési tételeket következőleg állapította meg. Fölemelte a fölmért nyers répa métermázsájára vetett 1.₆₀ márka adót 1.₇₀-re; a nyers cukor után visszatérítették 1887 szeptember végeig úgy, mint eddig, 18 márka, de a polarizációnak nem legalább 88, hanem 90 fokot kell mutatni, 1887 október havától fogva csak 17.₂₅ márka lesz a visszatérítés. A finomított cukroknál az 1886—87-iki 20.₈₀, illetőleg 22.₂₀ márka tartatik fenn, azon tul 20.₁₅, illetőleg 21.₅₀ márkára szállittatik le. A törvény e mellett nagymérvű hitelkedvezményeket engedélyez az adómentes raktárakba helyezett cukorra. Az adó- s visszatérítési tételek gondos kimérettel szabattak meg, különös tekintettel a cukorvásáron uralkodó élénk versenyre s a más államok által életbeléptetett vám- és adóügyi rendszabályokra. Az osztrák és magyar cukorgyárosok a két törvényhozás elé terjesztett javaslatra tett észrevételeikben azt számítják ki, hogy a melasse kihasználásával együtt csak 8.₅ métermázsa szükségeseltetvén Németországban 1 mmázsa nyers cukorhoz: 1.₇₀ márka adótétel mellett, a 17.₂₅ márka visszatérítés 1887. október 1-től fogva a 14.₄₅ márka adófizetés ellenében 2.₈₀ márka = 1.₇₆ frt o. é. prémiumot szolgáltat a német gyárosoknak 1 mmázsa nyers cukor után, holott a magyar és osztrák cukoriparnak az új javaslat szerint csak 1.₂₆ frt o. é. kiviteli prémium helyeztetik kilátásba.

Monarchiánkban az adó átalányozása úgy a termelés, mint a kivitel és az adójövedelem tekintetében még visszasább eredményekre vezetett. A cukortermelés nagy arányokat öltött, a

répából vont cukorhozadék messze túlhaladta a restituczió mértékeül fölvett alapot és annál fogva a kivitelnél megtérített adó fölemésztette a cukoradó-bevétel nagy részét, sőt némely esetben többet, mint az egész adóbevételt. Az 1877—78-iki évadig a sajtoló gyárakra nézve egyezség útján, az áztató edényekkel termelőkre nézve a répa fölmérése alapján; az utolsó évadban az áztató edények 24 órai létermelése alapján vettetett ki az adó. A vámszövetség 1878-iki megújításakor a cukoradó úgy szabályoztatott, hogy egy mmázsa nyers répára 73 kr., szárított répára 3 frt 65 kr. tartatott meg és a feldolgozott répa mennyisége egy a sajtók, mint az áztató edények 24 órai létermelő képessége szerint átalányozás útján állapított meg. Az adóvisszatérítés 92—99₅ polarizacionális foku cukorért métermázsánként 9 frt 10 krral, a legalább 99₅ fokuért 11 frt 18 krral állapított meg. És mivel az utóbbi évek azt tanusították, hogy a répából nyert cukorhozadék és a termelés folyton emelkedett, valamint ezzel együtt a cukor kivitele, úgy, hogy az adóvisszatérítés tényleg fölemésztette a teljes adóbevételt: a törvényhozásnak, kivált miután az adótételt meghagyta s a kiviteli tételeket emelte, gondoskodnia kellett arról, hogy bizonyos nagyságu tiszta adójövedelem mindenesetre megmaradjon a belföldi cukorfogyasztás után.

Az 1875—76-iki évadban az adóbefizetés Magyarországon és Ausztriában együtt 9,439.390 frt volt, a kivitt cukorért pedig (az 1877-ik naptári évben) 9,961.550 frt térített meg; 1876—77-ben 10,870.823 frt volt az adóbevétel, míg a visszatérítés 11,685.237 frtra ment. A cukoradó e szerint a monarchiának nemcsak hogy nem jövedelmezett semmit, hanem még apasztotta egyéb jövedelmeit. Az 1878-iki cukoradó-törvény tehát úgy állapította meg az adót, hogy az 1878—79-iki évadnak 6,000.000 frt tiszta adójövedelmet kell eredményeznie s azontúl minden évnek 500.000 frttal többet. Azon esetre, ha a restituczió a befizetett adómennyiséget leasztaná az illető évi adókontingensen alul, akkor az átalány szerint adózó gyárosok a hiányt termelésük arányában utánfizetéssel pótolni tartoznak. Ha több marad a befizetett adóból a restituczió levonása után, mint az illető évi kontingens, akkor a többlet a következő év kontingensének javára irható, de egy második évre már nem tartható fenn.

És ime ezen szabályozást újból egyre fokozódó termelés és kivitel követte. Mindjárt az első évadban, 1878—79-ben, 28 millió 210.084 mmázsa répa dolgoztatott fel és befolyt 20,593.362 frt, holott a szabályozás előtti campagneban csak 14,891.538 mmázsa répa dolgoztatott fel és befolyt 10,870.823 frt adó. Csak-hogy az 1878—79-iki évadban a 18,409.346 frtnyi visszatérítés után fennmaradt még 1,696.131 frt adóbevétel és a két állam czukorgyárosainak — beleszámítva a csekély czukorvámjövédelmet — 4,303.869 frtot kellett a 6 millió tiszta adójövédelem kiegészítésére pótolni. A reákövetkezett évadban azonban, mikor a 19,628.487 frt adóvisszatérítés jóval meghaladta az egész adóbefizetést, a teljes 6,500.000 frt adókontingenst és még 336.429 frtot kellett az átalányozás alá eső gyárosoknak utánfizetéssel pótolni.

A túlhajtás ezen következményein maguk a gyárosok is elrémültek és maguk állottak elő 1880-ban az adótörvény módosítása iránti kéréssel. A fogyasztási adó minél nagyobb megtakarítása végett egyre rohamosabb létermelési eljárásra törekedtek; ez szüntelen műszaki újításokat tett szükségessé s mivel az áztató edények feltöltése korlátozva nem volt, az ürtartalom minél gyakoribb kihasználása répapazarlásra vezetett. A kevesebb tőkével rendelkező gyárosok nem tarthattak lépést a költséges műszaki újításokból eredő gyorsított munkában és így az adókontingensből, kivált ha pótfizetés vált szükségessé, reájuk aránytalan adóteher nehezedett. De a pótfizetések a czukorüzlet általában ingataggá tették, mert az eladáskor senki sem tudhatta, mennyi adót számítson a termelési költségekhez. És aggasztotta a gyárosokat különbség nélkül az a gondolat, hogy hova vezet ez a világszerte elharapózott túltermelés és hogy válságnak előbb-utóbb be kell következnie.

Maguk kérték tehát, hogy az adó ne átalányoztassék korlát nélkül, hanem hogy az áztató edények 50-en túli minden feltöltése, a mi számláló-készülék által ellenőrzendő, külön adó alá vonassék. Ezzel féket vetne a törvény a répapazarlásnak, mérsékelné az adó egyenlőtlenségét, akadályozná a túltermelést. E javaslat elfogadtatván, fölemeltetett egyttal a nyers répa adótétele 73 krról 80, a száritotté 3 frt 65 krról 4 frtra. Ennek megfelelőleg a kivitelnél az adóvisszatérítés is fölemeltetett és pedig

behozott mint új tétel a csekélyebb minőségű nyers cukor után 8 frt 40 kr. visszatérítés, a 99,5^o/_o-on aluli, de 88°/_o-on felüli cukor után 9 frt 40 kr., a legalább 99,5^o/_o-ot polarizáló cukor után 11 frt 55 kr. Ugyanekkor tetemesen fölemeltetett a cukoradóból várt tiszta jövedelem kontingense is. Az 1878-ki törvény szerint az 1880—81-iki évad kontingense 7 millió lett volna, az 1880-ki törvény, tekintettel az okkupált tartományok fogyasztására is, az említett év kontingensét 10 millióra szabta s elrendelte egyszersmind; hogy minden következő év tiszta jövedelme a cukoradóból 400.000 frttal nagyobb legyen, míg az 1887—88-iki évadban a 12,800.000 frtot elérte.

Azóta a cukorgyártás és adóbevétel Ausztriában megint egyre nagyobb arányokat öltött. 1880-ban még 33, 1881-ben már 45 millió adó folyt be, 1884-ben 36 millió; Magyarországon a feldolgozott répa mennyisége s a beszolgáltatott adó csökkent. A pótbefizetésekből azonban kijutott a magyar gyárosoknak is. A termelési arány 1878—79-ben Magyarország és Ausztria közt még úgy állott, mint 7,75 : 92,25, 1884—85-ben mint 5,44 : 94,56, az 1885—86-iki ideiglenes leszámolás szerint a termelési arány 6,62 : 93,38. Az adókontingensnél több adó maradt meg 1881—82-ben 2,381.553 és 1882—83-ban 737.342 frttal, de mindjárt 1880—81-ben, mikor 10 millió volt a kontingens, a pótbefizetés mindkét kincstárnál 4,708.000 frtra ment, az 1884—85-iki évadban pedig, mikor a tiszta jövedelem 12 millióra volt megszabva, a nagy restituczió következtében, mely az egész adónál többet emésztett föl, a gyárosoknak egyszerre 12,045.042 frtot kellett pótlólag befizetniök.

Világos ezekből, hogy az adórendszer hibás; hogy az adótétel és az adóvisszatérítés közt nincs meg a helyes viszony; hogy az átalányozás az áztató edények feltöltésének számbavétele és arányos megadóztatása mellett sem nyújt orvoslato; hogy a folyton öregbedő export következtében a kontingens kiegészítésére szükséges nagymérvű pótbefizetések a cukorüzletet a gyárosokra nézve kockakajátékká teszik, a mi pedig a cukorárak súlyedése mellett mind veszélyesebbé válik. Érthető tehát, hogy a cukorgyárosok megint más adórendszer behozataláért folyamodnak. Kérelmezik a »fogyasztási«, Consum- vagy terményadót; kérik ezt, mikor Franciaország hosszabb gyakorlat után

eljtette s áttért a répaadóra, és mikor a német törvényhozás érejt megfontolás után annak behozatalát elutasította.

A terményadót régóta sürgetik a czukorra nézve; a magyar ipar szempontjából, répánk relativ szegénységénél fogva, előnyösebb, mint a répa súlya vagy mennyisége szerinti akármilyen megadóztatás; az adózás egyenlőtlenségét elenyészteti; a túltermelésre nem nyújt ingert; adó-restituczió nem fordul elő; a prémium könnyebben megállapítható; pótfizetések nem érhetnek el nagy mérvet; műszaki javításoknak mi sem áll utjokban. A kormányok elfogadták a terményadót, melylyel a fogyasztásnak megfelelő adójövedelem érhető el. A fogyasztásra szolgáló kész czukor métermázsája után, tekintet nélkül tisztaságára, 10 frt adó fizetendő, mikor a gyárból vagy adómentes közraktárból a szabad forgalomba kerül. A külföldre való kivitelnél jutalom adatik, és pedig 1 frt 16 kr. 88 és 93 fok közti, 1 frt 26 kr. 93 és 95₅ fok közti, végre 1 frt 55 kr. legalább 99₅ fokú czukor métermázsája után. Az összes export után fizetendő jutalmak azonban 4 milliónál — ennyi volt átlag az egy évi kiviteli prémium az 1882-83—1884-85-iki évadokban — egy évben többre nem mehetnek; a többletet a gyárosok részaránylag megtéríteni tartoznak. A míg tehát eddig a czukornál és szesznél a kiviteli prémium a cikket terhelő s a visszatérített adó közti különbségben volt eltakarva, a javaslat szerint nyílt prémium fog adatni. Ez némely kereskedelmi szerződésbe ütközik, de a kormány magára vállalja, hogy a törvény életbelépte előtt a szerződéseken, melyek különben is új alku tárgyát képezendik, a szükséges módosítást kieszközöli.

A czukoradóból várható jövedelmet az osztrák kormány következőleg számítja: Magyarországon, Galicziában, Boszniában és Herczegovinában a fejenkénti czukorfogyasztás átlag 2·75, a monarchia többi részében 8 kilogramm: ez tesz összesen 2 millió m. mázsát, az adót 10 frtjával véve, 20 milliót, a 4 millió adóvisszatérítés levonásával 16 millió tiszta adójövedelmet, nem számítva azonban a terményadóval járó nagyobb ellenőrzési költségeket. A törvény hatálya az 1888—9-ik évaddal kezdődne, és mivel az ezt megelőző termelési év adókontingense 12,800.000 frttal van megszabva, az új szabályozás 3,200.000 frt adótöbbletet igér a monarchiának.

Orvoslatot fog-e ezen adóreform a czukoriparnak hozni vagy, mint több elődje, célra nem vezető kísérlet marad-e, melyet csakhamar más rendezés fog felváltani: azt ma senki sem tudná megmondani, mikor a czukor-termelés és adóztatás világszerte folytonos mezőgazdasági, műszaki, pénz- és vámügyi átalakulásban van. A czukorgyárosok, úgy Magyarországon, mint Ausztriában, elfogadhatlannak mondják a kiviteli prémiumokat csekélységük miatt. Kimutatják, hogy a sokkal magasabb orosz, francia s német prémiumok mellett nem állhatják meg külföldön a versenyt, magasabbra kérik ezen jutalmakat kezdetben megszabni, azután fokozatosan le volnának szállíthatók. Ellenzik a kiviteli prémiumok korlátozását 4 millióra, azután kifogást tesznek pénzügyi szempontból egy átmeneti intézkedés és némely ellenőrzési rendszabály szigora ellen. Az osztrák kormány ezen igények ellenében még eddig ragaszkodik az eredeti javaslatához és közvetítő indítványokat sem fogadott el a Reichsrath bizottságában. A magyar képviselőház nem foglalkozott, még bizottságban sem, ezen javaslattal és az említett kivánalmak teljesíthetése iránt nyugodtan bevárhatja, mit enged az osztrák kormány; minthogy a Lajthán túl megóvándó ipari s kincstári érdekek sokkal nagyobbak, mint nálunk.

Ezzel távolról sem akarom a hazai czukortermelés ipari, mezőgazdasági s pénzügyi fontosságát kicsinyleni. Igenis, közre kell működnünk arra, hogy a törvényjavaslat, miután a terményadónak igazságos és az eddigi rendszerekhez képest reánk nézve előnyösebb alapjára állott, részleteiben is úgy alakittassék, hogy erős czukoripar létesülhessen Magyarországon. Mert helyes adórendszer mellett nálunk is megvannak bőven a gazdasági föltételek a czukoripar terjedésére s készen áll a tőke is a kellő befektetésekre. A mezőgazdasági bajok a gabonatermelés megszorításával, egyéb ágak kultiválására utalnak bennünket és másfelől földrajzi helyzetünk a magyar czukor kivitelének kelet és dél felé megkönnyíti a versenyzést. A magyar törvényhozás azért nem is fogja ellenezhetni a javaslat oly módosítását, melylyel az egészséges alapon fekvő czukortermelés gyarapodását előmozdithatja; de a jogos kivánalmak érvényesítésében járjon elől az osztrák czukoripar az osztrák törvényhozásnál. Ám fogadtassék el a Plener-féle módosítvány az adótételre s a pré-

miumokra nézve, az utolsó évadból fennmaradó czukorkészlet fölvételére nézve pedig az október 1-ére teendő összeírás.

De vannak Magyarországnak ezen új adószabályozással szemben fontos, külön érdekei. A közösen szabályozott czukoradónak minden fokozása pénzügyi tekintetben hátrányos a magyar kincstárra nézve; minél több jövedelmet hoz a monarchiának a czukoradó, annál többet fizet a magyar fogyasztás az osztrák kincstárba. És sajnos, hogy amikor a terményadó, a consum-adó természetszerűleg arra vezetne, hogy az adó azon kincstárnak jusson, melynek területén történik — nem a termelés, hanem a fogyasztás: a törvényjavaslat szerint erőszakosan eltereltetik és az osztrák kincstárhoz vezettetik vissza a Magyarországon fogyasztott osztrák czukor utáni adó.

A javaslat 46. §-a ugyanis azt rendeli, hogy ha Ausztriából czukor adózatlanul magyar finomítóba vagy közraktárba vitetik és innen Magyarországon fogyasztásra bocsáttatik, akkor a bevett adót a magyar kincstár az osztráknak megtéríteni tartozik. Ez természetesen megfordítva a Magyarországon gyártott és Lajthán túl átvitt és ott fogyasztott czukorra szintén áll; csak hogy tudjuk, hogy ezen kölcsönösség mérlege mennyire hajlik Ausztria javára.

A meddig, mint most, nem a kész czukor után, hanem a gyári berendezés, a termelési készülékek méretei szerint vetetik ki az adó s a czukor forgalma a gyáron kívül — az exportra szánt termelvények kivételével — korlátozva nincs, igen bajos lett volna annak tüzetes számba vétele s adóbeli kiegyenlítése, hogy mennyi osztrák czukor fogyasztatik Magyarországon és megfordítva. De a terményadónak természete s beszédsi módozata épen az, hogy nem a gyári termelés, hanem a kész czukor után, mikor az fogyasztásra bocsáttatik, fizetendő az adó. Itt tehát gyakorlatilag érvényesíthető azon igazságos elv, hogy azon kincstárt illesse az adó, melynek területén történik a fogyasztás. És minthogy az új javaslat szerint a szövevényes és szigorú ellenőrzés azon időpontig folytatattatik, a míg a czukor tényleg fogyasztásra kerül: csekély külön intézkedéssel keresztülvihető lenne az, hogy az adó — igazság szerint — a fogyasztási terület kincstárába folyjon. Tényleg azonban épp ellenkezőleg komplikált ellenőrzést s elszámolást igényel, főképp az így átho-

zott és az itteni finomítás után exportált czukor adójának levonása miatt, a javaslat 46. §-ának azon követelménye, hogy a Magyarországon osztrák czukor után beszedett fogyasztási adó az osztrák kincstárba visszakerüljön és viszont. Ebből világosan kéri a természetellenesség; itt az igazság és az új adórendszer lényege ellenére az osztrák kincstár meg akar magának tartani egy évtizedeken át Magyarország rovására élvezett előnyt. Ezt a magyar törvényhozás nem türheti; meg kell ezt szüntetni, mikor most erre a természetes alkalom kínálkozik és mikor azon meg nem engedhető előny további fenntartása a nagyobb adóbevétel következtében fokozottabb károsítással fenyeget.

Belátják és elismerték ezt az 1885-ben tartott osztrák czukoradó-enquêteben is, a hol a czukorgyárosok köréből szóba hozták azt, hogy Magyarország részére, adóvesztésének kárpótlásaképpen, a czukoradóból praecipuumot kellene adni. Az osztrák pénzügyminiszterium képviselője azonban kijelentette, hogy a gyárosoknak, szakértőknek nincs ehhez semmi szavuk és hogy Magyarország javára praecipuum engedélyezéséről nem is lehet szó. A rendezés a törvényjavaslatban csakugyan így is történt és a magyar indokolás megmondja, hogy a czukoradónál továbbra is fenntartatik a többi fogyasztási adóra nézve fennálló azon elv, hogy az adó, »mely valamely termelvény előállításáért fizetendő (mint a szesz-, sör- és ásványolajnál) azon államterületet illesse meg, melyen az illető termelvények előállítottak.« Az indokolás hozzáteszi még, hogy »Ezen (46.) § rendelkezése azonban *befolyással* lesz úgy az egyik, mint a másik államterület fogyasztási adójövedelmére nézve *is*, a mennyiben jövőre az illető államterület jövedelmének mérvére nem lesz többé kizárólag iparának termelési aránya, hanem *leginkább* azon körülmény mérvadó, hogy gyártelepei mily mennyiségű czukortermelvényeket szolgáltattak belföldi, illetőleg a közös vámterületen és abba bevont országokban való fogyasztásra, akár közvetlenül, akár közraktárak útján.« Az indokolás nagyon határozatlan kifejezéseiből látható, hogy a helytelen elv, mely szerint az adó az illető államterület kincstárát nem a fogyasztás, hanem a termelés arányában illesse meg, ha egyáltalában, csak igen kevéssé módosíttatik. És tény az, hogy a 46. § egyik igen zavaros és fölötte hypothetikus rendelkezése nagy kegyesen csak arra szorítkozik, hogy a magyar pénz-

ügyminiszter ne legyen kénytelen olyan cseh vagy morva nyers-cukorért, mely valamely magyar gyárból az itt történt finomítás után külföldre vitetett, szintén megtéríteni a be sem szedett adót.

Mondhatnák Ausztriában, hogy terményadó állfenn a szeszre nézve is és azért az Ausztriában fogyasztott magyar szesz után az adó mégis a magyar kincstárban marad. Azt hiszem, mindenki kész nálunk a szeszre nézve, kivált ha oly könnyen kivihető volna, mint a cukornál, a megfelelő rendezést elfogadni. Mert a terményadó behozatala óta a szesztermelési viszonyok Ausztria s Magyarország közt gyökeresen megváltoztak. A terményadó megnehezítette az ipari szeszgyárak helyzetét hazánkban és a gazdasági szeszfőzdeknél fenntartott átalányozás az osztrák szesziparnak akkora előnyt nyújt, hogy a Lajthán túl a szesztermelés egyre fokozódik és közel áll az idő, mikor az osztrák fogyasztás nem szorúl többé magyar szeszre, sőt meglehet, hogy Magyarországra fognak Ausztriából szeszt importálni. Szólok még erről alább, de itt annyit minden esetre akarok érinteni, hogy ha azt a rendezést, melyet a cukoradóra nézve Magyarországnak követelnie kell, Ausztria a szeszre is alkalmaztatni kívánja: akkor nincs ellene semmi kifogásunk. Csakhogy a szesznél a terményadó egészen más természetű, mint a cukornál; amaz még mindig jobbra termelési, míg ez valóságos fogyasztási, consumadó lesz; és míg a cukornál csak egynemű adómérték alkalmaztatik, a szesznél, a terményadónak alávetett termelés mellett az átalányozás szerinti adózás — a többi szeszfőzést nem is említve — igen jelentékeny hányadot képvisel.

A szeszadó reformja, vagyis fölemelése épen akkor lépett nálunk hatályba, midőn a szesz ára hanyatlott és a kivitel folyton megnehezült. Több állam a szeszfogyasztásból nagyobb adóbevételt kívánt elérni s fölemelte az adót és ezzel együtt még nagyobb fokra a vámot; más országok pedig nagyobb kiviteli prémiumokkal segítették a szeszexportot és így a mi kivitelünknek megnehezítették a versenyzést. Az 1884-iki törvénnyel a kormány első sorban arra czélzott, hogy 7 milliónyi adóbevételünk 3—4 millióval emeltessék. A törvényjavaslat előkészítésekor tartott szaktanácskozásokból kiderült, hogy az adótétel egyszerű fölemelése ártalmára lenne az iparnak és azért azt az utat választották, hogy a nagy gyárakra nézve kötelezőleg elrendeltetett a

terményadó, a mezőgazdaságiakra nézve pedig — lisztes anyagoknál a szesznyeredék 5 fokról $6\frac{1}{2}$ -re emeltetvén, — 30%-os fokozás mellett fenntartatott az átalányozás. Az ipari nagy szeszgyártásra nézve az volt a föltevés, hogy a kész szesz mennyisége után — a fok tartalom 75%-kal van átalányozva — számíttatván az adó, nem lesz többé inger, úgy mint az adó átalányozásánál, a gyors erjesztésre s így az anyag jobb kihasználása által helyre lesz hozható az adó fölemelése. Ez a föltevés sem vált be egészen; mert a terményadó alá eső gyártásnál egy hektoliter szesz $2-2\frac{1}{2}$ forinttal többé kerül most, mint az átalányozás idejében; de a reform még inkább abban hibázta el czélját, hogy a különböző módok szerint adózó földék lényegesen különböző adót viselnek. Így az ipari szeszgyártás, melynek adója 100%-kal emelkedett a termény mennyisége szerinti kirovás következtében, most 9 frtot fizet; a mezőgazdasági szeszföldék pedig, melyek az erjesztés gyorsításával nemcsak a 30%-nyi adóemelést, de annál is többet megtakarítottak, csak 4—5 frtot, sőt a répából szeszt főzők csak $3\frac{1}{2}$ —4 frtot fizetnek egy hektoliter abszolút szeszért.

Ez a nagy egyenlőtlenség akkor sem volna továbbra megengedhető, ha az csupán a hazai nagy gyárak és a gazdasági földék közt állana fenn; mennyivel kevésbbé tűrhető ezen egyenlőtlenség, mikor az Ausztria szeszgyártásának nagy előnyt nyújt a magyarországi ellenében. A súlyosabb terményadóval terhelt gyárak száma volt az 1884—85-iki évadban Magyarországon 105, Ausztriában 68, a félannyi adótételt fizető gazdasági földék száma volt Magyarországon 420, Ausztriában 947. Terményadó fizetése mellett előállított Magyarországon 800,000 Ausztriában 500,000 hektoliter, átalányozásszerint adóztak hazánkban 250,000, Ausztriában 920,000 hektoliter után. Az üstföldék termelését is beleszámítva, a nálunk termelt 1.250,000 frt hektoliter szesz után befolyt $10\frac{1}{4}$ millió adóból egy hektoliter szeszre 8 frt 40 kr esik míg Ausztriában 1.420,000 hl után fizetett 9.436,000 frt adóból egy hektoliter szeszre csak 6 frt 80 kr esik. Ez a nagy különbözet az osztrák szesziparnak fölényt nyújt a magyarországi fölött, és a gazdasági szeszföldéknek kisebb adófizetése itthon megrontja a magyar kincstár czélzatát nagyobb szeszadóbevétel elnyerése iránt.

A mit előbb a szeszadóreform első évadából vett adatok bizonyítanak, azt az 1885—86-iki második termelési évad számai még bővebben illusztrálják. Abból indulva ki, hogy Magyarországon a terményadó alá vetett gyárak 9, Ausztriában pedig, mivel többnyire élesztőt is termelnek, 10 frt, a mezőgazdasági főzdek pedig egyformán $4\frac{1}{2}$ frt adót fizetnek hektoliterenként, a mult év alatt befizetett adók alapján a termelt szesz mennyiségét következőleg állapíthatjuk meg:

	Magyarország		Ausztria	
	adó	hl szesz	adó	hl szesz
nagy gyárak	8,087.000	880.000	4,171.160	417.100
gazdasági főzdek	3,082.000	650.000	5,293.313	1,180.000
üstfőzdek	143.000	40.000	54.900	18.000
	11,312.000	1,580.000	9,529.300	1,615.000

Majdnem ugyanazon mennyiségű szeszt Magyarországon 1,800.000 frttal több adó terheli, mint Ausztriában és fél millió hektoliterrel több szesz élvez adókedvezményt Ausztriában, mint Magyarországon.

A megváltozott termelési arány következtében megváltozott a Magyarországból Ausztriába vitt szesz mennyisége is. Előbbi években 120,000—150.000 hektoliter szesz importáltatott Ausztriába; 1885-ben, a mikor egyébiránt Cseh- és Gácsországban rendkívül jó burgonyatermés volt, 70,000 hektoliterre szállott alá az Ausztriába vitt magyar szesz mennyisége. Meglát-szik különben ama változás a progresszív arányszámokban, melyek szerint a monarchia szesz kivitelében az adóreform óta (1885) Ausztria részesedik. A monarchia szeszexportja volt ugyanis hektoliterekben:

Év	hónap	Ausztria	Magyarország	Összesen
1883:	12	61,796=22.89 ^o / _o	208,153=77.11 ^o / _o	269,949=100 ^o / _o
1884:	12	31,983=22.04 ^o / _o	113,117=77.96 ^o / _o	145,100=100 ^o / _o
1885:	12	96,900=38.57 ^o / _o	154,346=61.43 ^o / _o	251,246=100 ^o / _o
1886:	9	42,988=43.43 ^o / _o	55,997=56.57 ^o / _o	98,985=100 ^o / _o

Mínthogy a mult 1886. évre a kivitel még csak az első 9 hónapra van kimutatva, felhozom az előbbi évekből az ugyanazon *kilencz hónapban* exportált hektoliter szesz mennyiségét:

Év	Ausztria	Magyarország	Összesen
1883:	39,380	163,516	202,896
1884:	25,164	82,924	108,088
1885:	66,414	96,520	162,934
1886:	42,988	55,997	98,985

Meg kell tehát szüntetni az adóbeli egyenlőtlenséget vagy a terményadónak a gazdasági szeszfőzdekre való kiterjesztése vagy az átalányozásnál alapul vett szesznyeredék fölemelése által. Tudjuk, hogy a gazdasági szeszfőzők, úgy nálunk, mint Ausztriában, kikelnek ezen követelés ellen; tiltakozni fognak különösen a gácsországiak, kik fényes üzletet folytatnak a mostani adó mellett és Galiczia ma nagy tényező a törvényhozában. Tüzetes számítás szerint Galicziában a szesztermelés viszonyai egy 50 hektoliter erjesztési ürmérettel bíró főzdenél a következők: Feldolgoztatik naponként 80 métermázsa burgonya, ez 760 liter abszolút szeszt ad, ami $9\cdot6\%$ nyeredéket képvisel. 50 hektoliter ürméret, $6\frac{1}{2}$ fok törvényszerű nyeredék és 11 krajczár adó mellett 10% leengedéssel az adó tesz 32 frt 17 krajczárt vagyis hektoliterenként 4 frt 23 krt. Az üzemi költséget hektoliterenként 3 frtjával, a burgonyát métermázsánként 60—70 krajczárral számítva, egy hektoliter abszolút szesz 14 frt 53 krba kerül és eladható 22 frtjával. Ez fényes üzlet, kivált ha tekintetbe vesszük, hogy a moslák és trágya jól értékesíttetik és az ottani földek más terményre kevésbé alkalmasak.

De hát a partikularizmusnak ennyi kedvezményt még sem kell engedni a kincstár és a más országbeli szesziparosok rovására. Magyarországon a gazdasági szeszfőzdeknek távolról sincs ily kedvező helyzetük, de itt is az ipari szeszfőzőkkel szemben fölötte csekély adót fizetnek. Meg kell óvni, sőt erősíteni kell existenciájukat a jobb gazdasági üzem érdekében, de nem szabad megingatni aránytalan megterhelés által a nagy gyárat sem. A mezőgazdasági főzde tulajdonosa a saját gazdaságának terményeit dolgozza föl, saját marháját hizlalja, saját földjét trágyázza; a szeszgyár tulajdonosa a mások kukoricáját és egyéb terményeit dolgozza fel, a mások által tenyésztett marhát hizlalja s az egész környék földjeire szolgáltatja fölötte olcsón a trágyát. Hogy a trágyát mennyire elhordja kis- és nagybirtokos a szeszgyárak telepeiről, az a budapesti, szegedi, aradi, temesvári gyáraknál tapasztalható, a hol sohasem gyűl fel nagyobb trágyakészlet. Mindkét rendbeli szeszfőzésnek megvan tehát a maga fontos mezőgazdasági hivatása: a burgonya a gazdasági, a kukorica a gyári szeszfőzést igényli, úgy az egyik mint a másik elő-

mozdítja a jobb földmivelést és a marhatenyésztést. Azért nem szabad megrontani az egyiket a másik kedvéért.

Volt idő, mikor az adó-átalányozás folytán a gazdasági szeszfőzdek nem bírtak megállani a gyári termelés mellett és azért kérték a terményadó általános kötelező behozatalát. Most, hogy a terményadó csak a gyárakra alkalmaztatik kötelezőleg, a főzdek tulajdonosai már nem akarják azt maguknál meghonosítani, hanem kihasználják az átalányozást. Pedig az engedélyezett adólevonások és természeti helyzetök előnyeinel fogva igenis jól megállhatnának a terményadó mellett is. Hasonlitsuk csak össze a gazdasági s gyári szeszfőzés viszonyait.

A felföldön, 1 frtra téve egy métermáza burgonyát, a melyből 10 liter abszolút szesz nyerhető, 1 hektoliter szesz nyers anyaga 10 frt, az üzemi költség hektoliterenként 5 frt, a valóságos adó csak $4\frac{1}{2}$ frt, minél fogva 1 hektoliter szesz a gazdasági főzde vállalkozójának $19\frac{1}{2}$ frtjába kerül. A szeszgyárosnak (Budapesten) a métermáza kukoricza 6 frtba kerül, húzhat belőle 34 liter szeszt, a hektoliter tehát 17 frt 60 krba kerül, a regie $4\frac{1}{2}$, az adó 9 frt, összesen 1 hektoliter 31 frt 10 kr. Így számítják a különbséget a gazdasági s gyári szeszfőzés költségei közt. És ha a gazdasági főzdekre a terményadó alkalmaztatnék, akkor a termelési költség és adó így alakulna: nyugodt erjesztés mellett a szesznyeredék $11\frac{1}{2}$ fok, tehát a burgonya 9 frtba kerül, az adó 9, regie 5, összesen 23 frt, a mi még mindig nagy különbség a gyári $31\frac{1}{2}$ forint önköltséggel szemben. És ehhez járulnak a földmivelési s marhahizlalási előnyök, melyeket a szeszgyáros távolról sem használhat ki annyira, mint a főzde tulajdonosa.

De legkirívóbb az adó egyenlőtlensége a répát feldolgozó szeszfőzdeknél. A kereskedelmi miniszteriumban tavasszal tartott szakértekezlet alkalmával elismertetett, hogy a répa-főzdek csak 3— $3\frac{1}{2}$ frt adót fizetnek hektoliterenként és kimondatott, hogy ha azok szaporodni találnának, akkor szükséges lesz a répa-adó alá eső törvény szerinti szesznyeredéket a lisztes anyagok nyeredékével egyenlő fokra emelni. Mert arra csakugyan nincsen semmi ok, hogy a répából való szeszégetés miatt részesüljön a burgonya s tengeri égetésével szemben oly nagy kedvezésben. Gazdasági ok nem szól mellette, pénzügyi még kevésbé. A répa nem terem rossz földben; elegendő trágyázhatás végett ez a föld nem igényelhet

a szeszadó útján akkora vagy épen még nagyobb kedvezményt, mint a sterilis burgonyaföld. A hol a répa megterem, ott szemes élet is termelhető s a répa cukor-gyártásra és direkt takarmányozásra is használható. Am szolgáltjon szeszfőzésre is, de kivételes és minden más nyersanyaggal szemben nagyobb adókedvezményekben ne részesüljön.

Az ipari szeszgyárosok méltán panaszozzák, hogy a mezőhegyesi ménes-uradalom kizsákmányolja ezen adókedvezményt a szeszipar kárára. Nem azt neheztelik, hogy a kormány az állami birtokon, intenzivebb gazdálkodás céljából, 7—8 répaszeszfőz-dét, mely naponként 60 hektolitert termel és külön finomítót állított és hogy a magán-ipparral versenyre kel a piacon. A földmívelési miniszternek kötelessége az említett uradalom gazdálkodását a lehető magas fokra emelni; de az nincs helyén, hogy ez a répaszesz, melynek minősége különben nem valami kitünő, a fővárosi piacon folyvást rendkívül olcsón kínáltatik és elrontja a többi szesz árát; elrontja pedig nemcsak itt Budapesten, hanem az egész országban és hozzájárul a szeszüzlet veszteségeinek szaporításához. Ezen érzékeny közgazdasági káron kívül számításba veendő még, hogy mennyivel rövidítették meg az adókinestár az által, hogy a répából égetett szesz csak egy harmadrészét fizeti a kukoricza-szesz adójának.

Az adó helyes arányosítása egymaga nem képes orvosolni a szeszipar baját, de hozzájárul igenis annak enyhítéséhez; túltermelés van világszerte, a redukció elkerülhetlen, részben meg is történt; az általános kedvezőtlen gazdasági viszonyok közepette évek óta csökken a fogyasztás; a marhahizlalás veszteséggel jár, némely országok magas kiviteli prémiumokkal mozdítják elő a szesz kivitelt, mások fölemelik a vámokat. Mindezen viszonyok tárgyaltattak a kereskedelmi miniszteriumban 1886. márczius hó közepén tartott enquêten, úgy szintén az aradi kereskedelmi kamara július hó 1-én rendezett szeszipari értekezletén; érdekes polemia folyt továbbá a répaszeszfőzdek egy képviselője s az ipari szeszgyártás védői közt. A magyar kormány, úgy látszik, egy részét a megpendített eszméknek realizálni készül.

Ugy hallom, hogy a kormány a szeszadóból nagyobb jövedelmet kíván elérni s hogy a szesz kivitelt prémiummal előmoz-

ditani kész. Erre vonatkozólag közölte javaslatait az osztrák kormánylyal.

Mind a két czélzat egészen jogosult. Alig van állam, melyben a szeszadó oly keveset jövedelmez, mint monarchiánkban és alig van műveltebb ország, ahol az egyenes adók terhe súlyosabb mint hazánkban. Ráfér a monarchia mindkét államára a jövedelmek fokozása s a szesz erre igen alkalmas objektum. Ausztria s Magyarország együtt 3,000,000—3,100,000 hektoliter abszolút szeszt termel, a miből kivitelre 200—250,000 hl jut. Ha a 2,900,000 hl belső fogyasztásra a mostani 11 frt helyett 15 frt adó vettetik, akkor az addigi összesen 20 millió helyett 43,500.00 frt. adó folyrna be. De tegyük föl, hogy az adó emelésével apadna a szesz fogyasztás és a lakosság — ami nem volna sem gazdasági, sem egészségi, sem pénzügyi tekintetből baj — áttérne részben a borfogyasztásra, talán a sörfogyasztásra is, akkor még mindig maradna 38—40 millió szeszadóbevétel és esnék Magyarországra a mostani 10 helyett 18 millió. Ezen számítás azon feltevésen alapul, hogy a disparitás a mezőgazdasági földék javára fennmarad és adójuk alacsonyabb $4\frac{1}{2}$ frttal az ipari gyárakénál. Ha, a mint helyén van, az adók egyuttal az előbb kifejtett arányosítás alá vonatnak, akkor az adóbevétel természetesen jóval nagyobb lesz. Ezen adóemeléssel együtt járna külön kiviteli prémium, a melyet megtagadni nem lehet, a mig Románia 25 frank jutalmat ad s a román szesz ennél fogva a magyar és osztrák szesz külső versenyzését lehetetlenné teszi. A prémium kezdetben magasabb lehetne, idővel leszállana és egészen megszűnnék, úgy, hogy újabb túltermelésre ingert ne adjon.

Ha a czukorexportnak 4 millió jutalom van szánva a 20 millióra föltételezett adóbevételből, akkor a szesz kivitel, az adóemelés folytán 38—40 millióra tehető bevételből szintén lehetne arányosan támogatni. Az újabb szesztermelési viszonyok szerint nem mondhatni, hogy a szesz kiviteli prémium tulnyomólag a magyar iparnak kedvezne, holott a czukorexport előmozdítása jutalmak által igenis legnagyobb részt Ausztriának szolgál előnyére.

Az osztrák kormánynak nem lehet tehát semmi alapos ellenvetése az ezen czikk kezdetén kifejezett kívánat ellenében, hogy a czukoradó reformja a szeszadótörvény revíziójával járjon együtt; az egyik nem fogadható el a másik nélkül.